

Kurtuluş Savaşı (Milli Mücadele) Resimlerinde Anadolu Kadını İmgesi

Received/Geliş: 15/06/2017
Accepted/Kabul : 03/09/2017

Elif MAMUR YILMAZ*

Öz

Anadolu kadını İslamiyet'in kabulüne kadar yaşamın her alanında erkeklerle yan yana özgür bir şekilde her türlü sorumluluğu paylaştığı gibi Kurtuluş Savaşı'nda da hem cephede hem de cephe gerisinde erkeklerle birlikte mücadele vermiştir. Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki büyük mücadelesi Türk resminde birçok sanatçının resimlerine konu olmuştur. Bu araştırmanın amacı, Milli mücadelede Anadolu kadını konu alan bu sanatçıların resimlerinin incelenmesi, biçim ve içerik yönünden benzerlik ve farklılıkların ortaya konmasıdır. Araştırmada Milli Mücadele resimlerinde kadının da konu edildiği ressamardan altısının birer yapıtı amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiş ve doküman analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen resimlerde genellikle Anadolu kadınlarının kararlı bir şekilde siperde savaşan askerlere mermi ve diğer bazı malzemeleri savaş alanına yetiştirmeye çalıştıkları ve savaşın zorlu şartlarına rağmen yanlarında çocukları ile savaşan askerlere destekleri ile betimlendikleri görülmektedir. İncelenen resimlerde, Kurtuluş Savaşının kahramanlarından biri olan Anadolu Kadınının onurlu duruşu farklı sanatçılar tarafından farklı tarzlarda olmasına rağmen, aynı duygularla betimlendiği, savaşın dramatik boyutundan çok güç, onur, dayanışma, yücelik duyguları yaratan içeriklerle özgürlük ve kurtuluş inancı bu resimlerin ana temasını oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kurtuluş Savaşı, Milli Mücadele, Türk Resim Sanatı, Anadolu Kadını, Resim sanatçısı

* Yrd. Doç. Dr. / Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / 0 (454) 3121200-2139 / mamur.yilmaz@giresun.edu.tr

The Image of Anatolian Women in Paintings Depicting the War of Independence

Abstract

Anatolian women took an active part in the struggle in the Turkish War of Independence with men both in the battlefield and in the hinterland, just as they had been together with men, sharing every responsibility in every aspect of life prior to the acceptance of Islam. The great struggle of Anatolian women in the War of Independence has been the subject of works of art by many Turkish painters. The purpose of this research is to examine the pictures of these artists who are about Anatolian women in national struggle, to reveal similarities and differences in terms of form and content. In this research, the six elements of the National Struggle were identified through the sample for the purpose of their works and analyzed by document analysis technique.

It was concluded from the analysis that Anatolian women were depicted while trying to transport bullets and other equipment the soldiers fighting in trenches needed to the battlefield and trying to help the soldiers in spite of harsh conditions with their children. Despite the fact that the dignified position of the Anatolian woman, who is one of the heroes of the War of Independence, is in different styles, the images that are described in the pictures inspired by the same sentiments and with the content that creates feelings of power, honor, solidarity and glory from the dramatic dimension of the war have reached the result of freedom and liberation.

Key words: Turkish War of Independence, Turkish Art of Painting, Anatolian Women,

Giriş

Orta Asya Türk toplumlarında kadın, aile yaşamında, mirasta, devlet yönetiminde erkeklerle eşit haklara sahip olmasının yanı sıra özgür bir şekilde her alanda çalışma hakkına da sahip olmuştur. İslamiyet'in kabulü, kadınların bu hak ve özgürlüklerinde kısıtlamalara neden olmuştur. Dolayısı ile kadınların hak kaybı durumu zamanla toplumsal ve siyasal yaşamdan çıkarılarak erkeğin oldukça gerisinde bırakılmasına da neden olmuştur. “Ataerkil toplum erkek merkezli yapısı içinde, sevilen kadın, doğuran kadın ve hizmet eden kadın kodlamalarıyla kadının rolünü belirlemiştir. Güç kavramını erkeğe yükleyen ataerkil toplum kadını zarif, güzel ve fedakâr tanımlamıştır. Kadın, korunması gereken bir yaratıktır; bu nedenle erkeğin gücüne gereksinimi vardır. Toplum düzeni, bu tanımlar doğrultusunda yapılanan aile birimi içinde kadına ve erkeğe ev içi-ev dışı görevler yüklemiştir (Ödekan, 1999, s.26). Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde Batılılaşma amaçlı yenilikler ve değişimler kapsamında kadınlara bazı haklar tanınmıştır. Ancak kadına tanınan bu hakların çok sınırlı olması nedeniyle yapılan değişimler tam anlamıyla kadının hak ettiği şekilde ve toplumu çağdaş bir düzeye taşıyacak ilericilikte olamamıştır.

Mondros Mütarekesi'ni izleyen 1912-1922 yılları, Türk Kurtuluş Savaşı ile, çöken Osmanlı Devleti yerine yepyeni ve bağımsız bir Türk Devleti'nin kurulmasını amaçlayan bir ulusal silkiniş ve kurtuluş hareketine sahne olmuştur (Korur, 2008, s.1). Kurtuluş hareketi, Anadolu'nun kısıtlı olanakları ve Osmanlı Hükümetine rağmen düşmanlara karşı yürütülen milli bir mücadele niteliği taşımaktadır.

Milli Mücadele'nin başlıca insan kaynağını 8-8,5 milyon dolayındaki Türk nüfusu temsil etmekteydi. Kaplan (2009, s.19) bu sınırlı sayıdaki nüfus durumunu “Savaşlardaki kayıplarla Türk toplumunun yapısı tamamen değişmiş, toplumun 18-35 yaşları arasındaki erkek gücünde büyük bir gedik açılmıştır” şeklinde ifade etmektedir. Savaş sürecindeki yokluk, yoksulluk ve yorgunluğun yanı sıra verem ve sıtma gibi hastalıklar insan kaynağını son derece verimsiz kılan bir başka önemli etken olmuştur. Dolayısıyla bu ağır koşullar altında yurdun her köşesinden kadınlar kurtuluş hareketine katılmak durumunda kalmıştır. Anadolu kadını görev ve sorumluluklarının bilinci ile Milli Mücadele dönemi boyunca ülkesinin işgalden kurtuluşu için bizzat ön cephede savaşa katılmıştır. Sarıhan (2007, s.311) “*Savaş tarih boyunca kadınları çeşitli biçimlerde etkilemiş olmakla birlikte, Kurtuluş Savaşı'ndaki gibi birçok kadının bireysel olarak veya gruplar halinde silah kuşanması nadir görülen olaylardandır*” şeklindeki açıklamasıyla Anadolu kadınının azmini ve mücadelesini dile getirmektedir.

Anadolu kadınının mücadelesi yalnızca cephe mücadelesi ile sınırlı kalmamıştır. Cephe gerisinde de yaralıların bakımını yapmak, cepheye cephane taşımak, cephane imalathanelerinde

çalışmak, askerler için dikimhanelerde giyecek dikmek, ordu için yiyecek, giyecek ve para toplamak, işgalleri protesto etmek için mitinglere katılmak, protesto telgrafları çekmek ve cemiyetler etrafında örgütlenmek şeklinde düşmana karşı vatanını koruma şeklinde gerçekleşmiştir.

Bu zorlu mücadeleye bizzat tanık olan Mustafa Kemal Atatürk “*Dünyada hiçbir milletin kadını, “Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluş ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim diyemez”* sözleriyle Anadolu kadınına kahraman olarak tanımlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Anadolu kadınının Milli Mücadelede gösterdiği bu çaba ve özveriden dolayı Osmanlı hükümetinin yıkılışı ve Cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından yeni devletin inşa edilmesi sürecine en büyük katkıyı kadınların sağlayacağı inancını taşımaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, bu inançla kadının toplum içindeki yeri, hak ve özgürlükleri mücadelesine büyük destek vermiş, gittiği birçok yerde kadın inkılabı üzerine konuşmalar yapmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu konuşmalarından birinde kadının zamanla tüm alanlarda erkeklerle eşit tutulacağı yönündeki inancını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Kadının en büyük görevi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu görevin asıl önemi layığı ile anlaşılır. Binaenaleyh kadınlarımız da bilinçli olacaklar ve erkeklerin seçtikleri bütün öğrenim derecesinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin destek ve yardımcısı olacaklardır” (Savcı, 1973, s.157)

Berktaş (2002, s.275)’a göre, Osmanlı zamanında birçok kez yenileşme, kalkınma çabaları olmasına rağmen hiçbiri de tam bir başarıya ulaşamamıştır. Çünkü yenileşme ve kalkınma asıl olana, yani bu işin dinamizmi için olmazsa olmazı olan kadınlarımızdan başlamamıştır! Gazi Mustafa Kemal Paşa bunun farkında olup; kalkınma ve yenileşme için kadının en önde olmasını istemiştir. Bu nedenle hazırlanan tüm yenileşme hareketlerinde kadını en önde tutmuştur. Bu konuda Gazi’nin “*Daha selâmetle, daha dürüst olarak yürüyeceğimiz yol vardır. Büyük Türk kadınına çalışmamızda ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına ilmi, ahlakî, içtimâî iktisadî hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve koruyucusu yapmak yoludur”* şeklindeki hitabı kadına verdiği değerin açık göstergesidir.

Cumhuriyetle birlikte yaşamın her alanında boy göstermeye başlayan kadınlar, sanatçı olarak sanatın öznesi, model olarak sanatın nesnesi biçiminde sanat alanında da var olmaya başlamışlardır. Ödekan (1999, s. 26) ’a göre “kadın sanatta ya esin perisidir ve sanat üretiminin dinamizmine ivme kazandırmıştır, ya da sanat yapıtını biçimlendirme sürecinde model olmuştur.” Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşında verdiği zorlu mücadelenin Türk resminde bir

çok sanatçıyı etkilediği ve onlara esin kaynağı olduğu görülür. Bu sanatçılardan özellikle Ruhi Arel, Üsküdarlı Cevat, Ali Cemal, A. Sami Boyar, Arif Kaptan, Ercüment Kalmık, Diyarbakırlı Tahsin, Halil Dikmen, Cemal Tollu, Ali Çelebi, Zeki Kocamemi, İbrahim Çallı, Sami Yetik, Avni Lifij, Hikmet Onat, Namık İsmail, Abidin Elderoğlu, Hayri Çizel gibi sanatçılar Milli Mücadelede kadını da konu edinen sanatçılar arasındadır.

Kadının Milli Mücadeledeki yerini konu alan bu sanatçıların resimlerinin biçim ve içerik açısından incelenmesi Cumhuriyet düşüncesinin kadına bakış perspektifine vurgu açısından önemli olduğu kadar, gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı Milli mücadelede Anadolu kadınına konu alan bu sanatçıların resimlerinin incelenmesi, biçim ve içerik yönünden benzerlik ve farklılıkların ortaya konmasıdır.

Yöntem

Bu çalışmada yukarıda adları verilen ve Milli Mücadele resimlerinde kadının da konu edildiği ressamardan Halil Dikmen'in "İstiklal Savaşı'nda Mermi Taşıyan Kadınlar", Hayri Çizel'in "Cepheye Yardım", Şeref Akdik'in "Kurtuluş Savaşı'nda Ekmek Saçlarından Süngü Yapımı", İbrahim Çallı'nın "İstiklal Harbi'nde Vatan Müdafasına Koşan Zeybekler" Abidin Elderoğlu'nun "Ayrılış" ve Zeki Faik İzer'in "İnkılap Yolunda" adlı yapıtları amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiş ve doküman analizi tekniğiyle çözümlenmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Kadın imgesinin tuvale yansımaları hemen hemen her dönemde ve her kültürde sanatın öncelikli konularından biri olmuştur. Kadın sanat eserlerine tarih öncesi çağlardan günümüze tapılan, ilham veren, satılan, değişen ya da değiştiren rollerle yansımıştır (Mamur, 2012, s.2). Kurtuluş Savaşı Döneminin ressamaları Türk kadınının bağımsızlık ve vatan sevgisi uğruna sergilediği büyük fedakârlıklarını anlatan farklı tarzlarda yapılmış resimleri ile bu savaşın ne zor şartlarda kazanıldığını ve Anadolu kadınının da bu savaşlardaki onurlu duruşunu tuvallerine yansıtarak belgelemişlerdir. Bu ressamardan Halil Dikmen'in Resim 1'de görülen "İstiklal Savaşı'nda Mermi Taşıyan Kadınlar" isimli eserinin konusunu cephede savaşan askerlere mermi ve malzeme taşıyan kadınlar oluşturmaktadır.

Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul'dan İnebolu'ya gelen mühimmatın Ankara'ya ulaştırılması gerekiyordu. Erkekler cephede olduğu için bu lojistik desteğin cepheye ulaştırmasını kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gerçekleştirmek zorundaydı. Yıldırım (2016, s.75) bu durum ile ilgili olarak Rauf Orbay'ın gözlemlerini şu şekilde ifade etmektedir:

...İnebolu'dan Çankırı'ya kadar cephe gerisindeki geri hizmetlerin % 90'ının, kadınlar tarafından, erkekleri mahcup edecek derecede gayret ve fedakârlıkla yapılmakta olduğunu görmekteyiz. Bu fedakâr kadınların arasında emzikte çocukları olan mübarek analar da var. Yavruları kucaklarında, kağnıları önlerinde, üvendireleri ellerinde, Ankara'ya ve cepheye cephane naklediyorlar....

Kurtuluş Savaşı Türk kadınının cesaret ve özverisinin doruğa çıktığı, siyasal etkinliklere katılımının gerçekleştiği bir dönem olmuştur. Dolayısıyla kadın imgesi tuvallere protesto gösterilerinden, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, konferanslardan, cephe gerisi sevkiate ve cephede savaşmaya kadar her alanda yansımıştır (Demiröz, 1984, s. 11).

Resim 1. Halil DİKMEN “İstiklal Savaşı’nda Mermi Taşıyan Kadınlar” (1933, 1,43x2,45 boyutlarında) İstanbul Resim Heykel Müzesi <http://www.leblebitozu.com> adresinden 15.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Halil Dikmen'in bu resminde kahverengi ve gri tonlar resmin yapıldığı dönemdeki savaş atmosferine gönderme yapılmaktadır. Ön planda sert ve erkeksi yüz çizgileri ile yöresel kıyafetleri içinde sağdan sola doğru sıralanan kadınlar göze çarpmaktadır. Resimdeki kadın grubunun arasında bir kız ve bir erkek çocuk ve iki hayvan yer almaktadır. Kadınların üçü ve erkek çocuk çıplak ayaklı resmedilmiştir. Kadınların yalınayak yürümesi ve çocukların da malzeme taşınması savaş süresince tüm halkın askerlere verdiği desteği ifade etmektedir. Sanatçı, resimdeki tüm kadınları oldukça iri, heybetli ve erkeksi yüzleri ile idolleştirerek dönemin kadınlarının savaştaki etkisi ve gücüne vurgu yapmıştır. Sanatçı bu kadınları erkek tipli tasvir ederek yalnız kalan, hayat karşısında mücadeleci ruha sahip olmak zorunda bırakılan Anadolu kadınlarının güçlü kadın imajlarını pekiştirmek ve cephede savaşan erkeklerle eşit konumda olduklarına vurgu yapmaktadır.

Resmin geri planında dik dağlar ve bu dağların arasında bir köy görünmektedir. Resimde heybetli ve geçilmez dağlar savaş sırasında yaşanan ciddi sorunları simgelemektedir. Gökyüzü karanlık olmasına rağmen figürler sağ üst köşeden güçlü bir ışıkla aydınlanmaktadır. Bu şekilde savaş ruhu dramatik bir tarzda yansıtılmaya çalışılmıştır. Resmin merkezinde yer alan kadın elini uzatmış ileriye işaret etmekte ve hemen arkasındaki kadınlar ise adeta onun işaretinden güç almaktadır. Resimdeki kadınlar, bu kurak ve kıraç alanda tepeleri aşarak yollarına devam etmekte kararlıdırlar. Yola devam etmek, ileriye gitmek fikri Kurtuluş Savaşı'nda zorluklarla mücadele amacıyla güçlerini birleştiren asker ve halkın tüm olumsuz şartlara rağmen kararlılığını ve uyumunu temsil etmektedir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı ele alan yapıtlar, askerlerin ve halkın birlikteliğini gözler önüne sererek, cephe gerisindeki sınırlı insan ve savaş malzemesine gönderme yaparak Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki özveri, fedakârlık ve ortak bir amaç için mücadele ruhunu ortaya koyar.

Resimdeki figürlerin elbiselerinin kıvrımları pürüzsüz renk tonlamaları ile keskin ve sert bir görünümde verilmiştir. Bu şekilde gidilen yöne doğru hareket oluşturularak dağlardaki kıvrımlarla bütünlük oluşturulmuştur. Resimdeki yüzey eşit bölümlere ayrılmıştır. “Çağımızda belki bir daha görülemeyeceği belirlenen, yolsuz, araçsız ve ancak sırtta taşınan cephaneler ve kağınların sürüklediği malzeme ve donatım yapmağa çalışan bir ordu, ulus birlikteliğinin bu görünüşü gerçekten ilginç bir olay içindeliği vermektedir” (Elibal, 1973, s.21). Sanatçı bu resmi ile Anadolu halkının bağımsızlık ve kurtuluş özlemi ile bir bütün olarak nasıl çalıştıklarını belgelemek istemiştir. Sanatçının gözünde Anadolu kadını yücelten; yaşadığı zorluklar karşısında dik duruşunu ve mücadelecî yönünü kaybetmemesi olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk *“Kimse inkâr edemez ki, bu savaşta ondan evvelki savaşlarda milletin yaşama yeteneğini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, ürünleri pazara götürerek paraya çeviren, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağınlarıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin savaş malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o özverili, o ilahi Anadolu kadınları olmuştur.”* (ASD, II, s. 152. Akt. Özkan, 2014, s.31-32) sözleri ile Türk kadının bu mücadelesine hayranlığını dile getirmiştir.

Resim 2. Hayri ÇİZEL "Cepheye Yardım" <http://maksivizyon.blogspot.com.tr> adresinden 15.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Kurtuluş savaşı konusu benzer duygularla Resim 2’de Hayri Çizel’in “Cepheye Yardım” adlı eserinde de betimlenmiştir. Sanatçının bu resminde en ilkel araçlarla toprak yollarda cepheye lojistik destek sağlayan bir başka Anadolu kadını grubu yer almaktadır. *“Oğullarını ve kocalarını cephenin ateş hattına gönderen ihtiyar babalar ve analarla, genç kadınlar kağrı ve öküzden ibaret bir mukaddes varlık olan vasıtalarının başına geçerek orduyu takip etmişler ve malzemelerinin ıkkelliğine rağmen, ruhlarındaki gayret ve fedakârlık hisleri ile düşmanın binlerce otomobilden oluşan bir muazzam nakliye sistemi teşkil eden ilmi vasıtalarıyla rekabet eylemişlerdir”* (ASD, I, s.322, Akt. Özkan, 2014, s.32). Anadolu kadını bu resimde de görüldüğü gibi cephe gerisinde erkeklerle omuz omuza mücadele vermektedir.

Resim 3. Şeref AKDİK. “Kurtuluş Savaşı’nda Ekmek Saçlarından Süngü Yapımı.

Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu halkının bağımsızlık ve kurtuluş özlemi ile bir bütün olarak çalıştıklarını belgeleyen resimlerden bir diğeri de Şeref Akdik’in “Kurtuluş Savaşı’nda Ekmek Saçlarından Süngü Yapımı” adlı eseridir. Tabloda renkten daha çok desene, ışık ve gölgeye önem verilerek savaş ruhu dramatik bir tarzda yansıtılmıştır. Resim 4’de kadınlı ve erkekli bir grup aynı çalışma sahasında birlikte ekmek saçlarından savaş aletleri yapmaktadır. Savaş dönemindeki bu durum Hoş (2001, s. 74) tarafından “*Savaş, kadını etkin kılmakla birlikte, şeriatın üstünlük ilkesini de sarsmıştı. Şeriatın üstünlük ilkesinin yıkılmaya başlaması ile sokakta birlikte gezemeyen aynı ülke vatandaşı kadını ile erkeği, günah olup olmadığı düşünülmeden aynı çalışma sahası içinde yan yana görülmektedir*” şeklinde ifade edilmektedir.

Resim 4. İbrahim ÇALLI. “İstiklal Harbi’nde Vatan Müdafaasına Koşan Zeybekler” (1923, 153x183 boyutlarında) İstanbul Resim Heykel Müzesi. <http://www.leblebitozu.com> adresinden 15.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Resim 4’de İbrahim Çallı’nın milli mücadeleyi anlatan resimler arasında sayılan “İstiklal Harbi’nde Vatan Müdafaasına Koşan Zeybekler” adlı eserinde ata binmek üzere hazırlanan bir zeybek, onu uğurlamaya gelen kadınlı erkekli bir grup insan yer almaktadır. Eserin kompozisyonunda bütünlük hâkimdir. İzlenimci renk özelliklerine dikkat edilen çalışmada ayrıntıya da önem verilmiştir. Resimde desenden ziyade renkçi bir tarz görülür. Sıcak ve soğuk renklerin bir denge içinde olduğu bu eserde dört zeybek ve onları uğurlamaya gelmiş kadınlar görülüyor. Ortadaki beyaz at zaferi temsil etmektedir. Sol köşede sırtı dönük elinde silahı olan bir efe ve sırtlarına mermileri kuşanmış başka efeler görülmektedir. Arka plandaki mor-mavi renklerdeki dağlar günün doğuşu ya da batışında ortamın aldığı renkleri çağrıştırmaktadır. “Çallı, lirik fırça vuruşlarının biçimlendirdiği, renk lekelerinin dokuduğu, coşku dolu resimlerin üretimine ara verip, ayrıntı yerine büyük lekesele yorumlara, ışık yerine geometrik plan dağılımına, devinim yerine statik dengelere önem veren bir anlayışa yönelmiştir” (Giray, 2000, s. 112). “Resmin ön planında; solda zeybeklerden biri, elinde silahı, üzeri bir örtü ile örtülmüş bir yükseklik üzerine oturmuş (altında herhalde bir cephanesandığı olsa gerek), bir kadınla konuşuyor; arkasında, o çağın kılığı ile iki kadın daha: kırmızı ve mavi çizgili çarşafı içinde, her birinin yalnızca bir gözleri açık; sağda iki zeybek, ayakta durmakta,

biri konuşanlara, biri de çok anlamlı olarak, dağların ardına bakmaktadır; hayallerinde vatan aşkı yanmakta olduğu besbellidir” (Elibal, 1973, s. 97).

Resim 5. Abidin ELDEROĞLU. “Ayrılış” (1935). <http://maksivizyon.blogspot.com.tr> adresinden 15.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Abidin ELDEROĞLU’nun resimlerinde kadınlar yaşamakta oldukları çevrenin insanı, belli bir kültürün parçası olarak betimlenmiştir. Bu durum özellikle kadınların geleneksel giysilerinde sezilmektedir. “Sanatçı, toplumun bir parçası olarak savaşın acılarını, sıkıntılarını, halkın bunları karşılama biçimini, fedakârlıklarını, kahramanlıklarını yansıtırken; bir taraftan da yine yöresel mekânı, giyim kuşamlarını, hayat tarzlarını motifleştirebilmektedir” (Karoğlu, 1995 s.7).

Resmin ön planında evladını askere gönderen bir anne, bir eş ve bir çocuk yer almaktadır. “Resimde üçgen bir kompozisyon şeması içerisinde bir köylü ailenin oğlunu askere uğurlayışı gösterilmiştir. Ortada yaşlı anne, sol tarafta askere giden oğlu vardır. Sağ tarafta ise

oğlunun eşi, biraz üzgün, ama gururla kocasına bakmaktadır” (Erbil, Büyükişleyen ve Sağdıç, 1984, s.53). Sanatçı, kadını cephe gerisinde tutmasına rağmen eserde milli mücadele ruhu açıkça görülmektedir. Resimdeki kadınlar her ne kadar cephe gerisinde olsalar da izleyiciye savaşın zor şartlarını hissettirebilmektedirler. Kadınların yaşadığı ayrılık acısı toplumu birleştirici etki yaratmaktadır.

Kurtuluş savaşında kadın ulusal beraberliğin baş karakteri olarak gösterilirken bir taraftan da modernleşmenin sembolü halini almıştır. “Anne, gelecek nesillerin yetiştirilmesinde büyük bir role sahiptir” (Yılmaz, 2012, s.326). Bu nedenle Anadolu kadınları ilk olarak annelikleri ve ev kadınlıkları bağlamında tanımlanmakla birlikte bu tüm ulusun da annesi olarak görülmektedir. Heykeltıraş Tankut Öktem Anadolu kadını ile ilgili gözlemlerini “Türk insanının en büyük özelliği iyi bir anneye sahip olmasıdır. Türkiye’deki anne dünyanın hiç bir yerindeki anneye benzemez. Evladı için ölür; vatani için ölmesini bilir. İstiklal savaşında en büyük fedakârlığı Türk annesi, Türk kadını yapmıştır. Türk insanı fedakardır, cefakardır, her türlü eziyete katlanabilir eğer doğru yönlendirilirse onun yapamayacağı hiç bir şey yoktur. Aile birliğine, tanrıya, ilahi güçlere inanır. Kahramanlık yapmak onun için gayet doğal bir olaydır” şeklinde ifade etmektedir” (İnal, tankutoktem.com/biyografi).

Resim 6. Zeki Faik İZER. “İnkılap Yolunda”. (1933, 1.76x2.37 boyutlarında). İstanbul Resim Heykel Müzesi. <https://tr.pinterest.com> adresinden 15.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Zeki Faik İZER Kurtuluş Savaşı temasını, “İnkılap Yolunda” adlı eseri ile betimlemiştir. Bu resim ritmik dinamizmi ve çok renkli soyutlamaları ile heyecanlı, özgün bir

yorum sergilemektedir. “Eser temsili bir resimdir. Tablonun sol üst köşesinde bir insan topluluğu vardır; bu topluluk, Atatürk’ün gösterdiği yolda ilerleyen gençliği temsil ediyor; sağ köşede de altta, bir ikinci topluluk; bu da, Atatürk’ün bu ileri hamleleri karşısında irticanın nasıl ezildiğini veriyor” (Elibal, 1973, s. 157). “Sanatçı, eserinde, halkın gücünü ve ortak değerlere bağlılığını, en çarpıcı biçimde ifade etmek istemiştir “ (Cantay, 2000, s. 125). Resimdeki kadın figürü Cumhuriyet’in gücü ve kararlılığını temsil etmektedir. Sanatçının sağlam deseni, bu anlatımı daha da güçlendirmektedir. “Cumhuriyetin Türk toplumuna getirdiği en büyük kazanımlardan biri de kadın hakları konusundadır. Türk toplumunu oluşturan bireylerin cinsel kimliklerine dayalı hakları, eşitlikçi bir anlayışla yeniden tanımlanmıştır. Erkeklerle eşit yasal haklara sahip olan kadınların, toplumsal yaşamda var olmalarını engelleyen kurallar ortadan kaldırılmıştır” (Papila, 2012, s. 153). “Bir cemiyet, aynı gayeye bütün kadınlar ve erkekleriyle beraber yürümezse ilerlemesine teknik olarak imkan ve ilmi olarak ihtimal yoktur” diyen Atatürk’ün özlemi kadının ve erkeğin eşit olduğu bir Türk toplumu üzerinde yoğunlaşır (Balkaya, 1998, s. 47). Cumhuriyetin ilanı ile Türk kadınının ekonomik, kültürel ve siyasi alanda yer edinebilmesine önem verilmiş, bu konuda politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, uygulamaya konulan politikalar bu resimde de görüleceği üzere kadını Cumhuriyetin simgesi haline getirmektedir. Bu dönemde çıkarılan kanunlar ve çalışma imkânları ile kadın, toplumun her alanında kendine yer edinmeye başlamıştır. “Cumhuriyet ideolojisine göre kadın, eskiyi terk etmeli ve Cumhuriyetin ona sağladığı tüm imkânları sonuna kadar değerlendirmelidir. Yapılan tüm yenilikler kadının menfaati doğrultusunda gerçekleştirildiği için, kadınlar yapılan yeniliklere karşı olmamalı, aksine yeni ideolojinin birer neferi olmalıdırlar” (Yılmaz, 2012, s.91).

“Cumhuriyetin ilanından itibaren görselliğe ayrı bir önem atfedilmiştir. 1920’lere kadar sarayın himayesi altında varlığı görünür kılınan resim sanatımızın Ankara’ya yönelmesi, yaşanan toplumsal olgulara paralel bir gelişim gösterir. Cumhuriyet’in ilanı ve Ankara’nın başkent olmasıyla yeni bir boyut kazanır, yeni ilgiler ve duyarlılıkların olduğu bu süreçte ressamlarımızın Kurtuluş Savaşı’ndan ve inkılaplardan esinlenerek yeni eserler ortaya koymaya çabaladıkları gözlemlenir” (Şerifoğlu, 2017, s. 46). Kurtuluş Savaşı temalı resimler, savaş döneminde ve Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında, yeni olarak sunulan dünya görüşünü kitlelere ulaştırma görevini yüklenmiştir (Öndin, 2003, s.146). Sanatçıların bu milli mücadele dönemindeki güçlükleri ve Türk milletinin zaferlerini anlatarak vatan sevgisini, ulusal duyguları güçlendirmeyi ve milli ruhu yaşatmak amacıyla yaptıkları sanat eserleri döneminde devlet tarafından büyük destek görmüştür.

Sonuçlar

Anadolu'da uzun yıllar süren zorlu savaşlar erkek nüfusun azalmasına sebep olur. Anadolu'nun birçok köy ve kasabasında yıllarca süren zorlu savaşlar ve bu savaşların getirdiği hastalıklardan dolayı erkek nüfusunun azalmasına ve bu durumun bir gereği olarak da vatanın savunulması vazifesi de dâhil olmak üzere birçok sorumluluğu kadınların omuzlarına yüklemiştir.

Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki büyük mücadelesi Türk resminde birçok sanatçının resimlerine konu olmuştur. Bu sanatçılardan Halil Dikmen, İbrahim Çallı, Abidin Elderoğlu, Hayri Çizel, Şeref Akdik ve Zeki Faik İzer gibi sanatçılar Kurtuluş Savaşının kahramanlarından biri olan Anadolu Kadınının onurlu duruşunu farklı tarzlarda ve aynı duygularla betimlemiştir.

Araştırma kapsamında incelenen resimlerde Anadolu kadınlarının kararlı bir şekilde siperde savaşan askerlere mermi ve diğer bazı malzemeleri savaş alanına yetiştirmeye çalıştıkları ve savaşın zorlu şartlarına rağmen yanlarında çocukları ile savaşan askerlere destekleri gözler önüne serilmektedir. Yine bu resimlerde Kurtuluş savaşında kadının ulusal beraberliğin baş karakteri olarak gösterilmesinin yanı sıra modernleşmenin sembolü halini aldığı da görülmektedir. Anadolu Kadınının onurlu duruşu farklı sanatçılar tarafından farklı tarzlarda olmasına karşın, aynı duygularla betimlendiği, savaşın dramatik boyutundan çok, güç, onur, dayanışma, yücelik duyguları yaratan içeriklerle özgürlük ve kurtuluş inancının bu resimlerin ana temasını oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlardan hareketle sanat eserlerinin Milli mücadelede kadın kahramanların tanıtılması ve yaşatılması açısından doküman niteliği taşıdığı ve yapıldığı dönemin sosyo-kültürel özelliklerini sonraki kuşaklara aktarma işlevinden dolayı farkındalık oluşturmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu anıtsal nitelikteki yapıtların tanıtılması, bu yapıtlar yoluyla milli mücadele ruhunun canlı tutulması önem taşımaktadır.

Araştırma sonuçlarından hareketle Kurtuluş Savaşının kahramanlarının ve bu kahramanlardan biri olan Anadolu kadınının zorlu mücadelesini vurgulayan yeni sanat eserlerinin yapılmasında sanatçı, sanat eğitimcileri ve sanat öğrencilerinin teşvik edilmesi, ortaya çıkan yapıtların farklı illerde kurulmuş olan ya da kurulacak müzelerde toplanması Türk sanatı geleneğinin sürmesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- BALKAYA, F. (1998). *Atatürk ve kadın. Sanat Üzerine Yazdıklarım (93-98 Makaleler)*. Ankara: Nadir Yayınları.
- BERKTAY, F. (2002). *Doğu ile batının birleştiği yer: kadın imgesinin kurgulanışı*. Uygur Kocabaşoğlu (ed.). *Modern Türkiye’de siyasi düşünce: modernleşme ve batıcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CANTAY, (12-13 Kasım, 2000). “*İnkılap yolunda” 60. Yılında bir eseri yeniden değerlendirmek*. Celal Esad Arseven anısına sanat tarihi semineri bildirimleri. 7-10 Mart 1994 Mimar Sinan Üniversitesi Oditoryumu. İstanbul.
- DEMİRÖZ, A. (Aralık, 1984). Kadınların siyasal haklarının 50. yıldönümünde binbir çilenin, acının, Engelin içinden” *Saçak*, Sayı:11.
- ELİBAL, G. (1973). *Atatürk resim ve heykel yabancı heykeltıraşlar*. 2. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ERBİL, D., BÜYÜKİŞLEYEN, Z. ve SAĞDIÇ, O. (1984). *Abidin Elderoğlu*. Türk Ressamlar Dizisi:5. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No:260.
- GİRAY, K. (2000). *Çallı ve atölyesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- HOŞ, H. (2001). *Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi kadın hakları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı.
- KAPLAN, S. (2009). *Türk Kurtuluş Savaşı’nda iç ve dış mücadele*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- KARAOĞLU, A. (1995). *Batılı anlamda Türk resminde yerellik*. (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- KORUR, A. (2008). *Cumhuriyet’in ilk on beş yılında Türk resim ve heykel sanatı (1923-1938)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı. Ankara.
- MAMUR, N. (Ocak-Şubat, 2012). Türk Resim Sanatında kadın sanatçının tuvalinde kadın imgesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 28.
- ÖDEKAN, A. (1999) *Cumhuriyetin renkleri, biçimleri: görsel dil-kuramsal dil- sanat ortamı, etkinlikler, sorunlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası,Tarih Vakfı Yayınları.
- ÖNDİN, N. (2003). Cumhuriyet’in kültür politikası ve sanat. *Sanat Dünyamız*. s.89, s.145.
- ÖZKAN, A. (2014). *Cumhuriyet Dönemi’nde Türk kadınına verilen haklar ve siyasi hayata yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. Hatay.
- PAPİLA, A. (2012). Cumhuriyet Döneminin Türk kimliğinin, Cumhuriyet ideolojisinin oluştuğu (1923-1950) yılları arasında üretilen resimler üzerinden analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16 (1). 151-168).
- SARIHAN, Z. (2007). *Kurtuluş Savaşı kadınları* (3. Bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- SAVCI, K. (1973). *Cumhuriyet’in 50. yılında Türk Kadını*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- ŞERİFOĞLU, Ö. F. (Ocak-Şubat, 2017). 1923 Birinci Ankara resim Sergisi. Cumhuriyet’in İlanı ve Yeni İdealler. *Sanat Dünyamız Dergisi*. (156).
- İNAL, G. Tankut Öktem Biyografisi. <http://www.tankutoktem.com/biyografi/tankut.oktem.html> (11.03.2017 tarihinde alınmıştır).

YILDIRIM, S. (2016). *Milli Mücadele’de Kastamonu ve sosyal bilgiler dersinde Kastamonu’nun yakın tarihinin verilmesine yönelik öğretmen görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı. Bolu.

YILMAZ, T. (2012). *1923-1940 Arası kadın romanlarında kadın ve Cumhuriyet*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. İstanbul.

<https://tr.pinterest.com>

<http://www.leblebitozu.com>

<http://maksivizyon.blogspot.com.tr>